

Litteratur

CARL JOHAN LJUNGBERG:

Tage Lindboms Roosevelt-bok

I nutida debatt och forskning anses demokratin oftast vara ett såväl stabilt som moralbe-främjande styrelsesätt. Det har "fjättrat demonerna", med Karl Poppers ord. När politisk oro uppstår tex i nya stater hörs därför ofta krav att folkstyre bör införas, så att lugnet kan återställas.

Att demokratin också har en expansiv, oförsonlig sida som lätt tar överhanden förbises lätt. En av dem som påpekat detta är Irving Babbitt, som också skickligt klarlagt "den demokratiska imperialismen". En viss form av demokrater, menade Babbitt, är beredda att tom gå i krig för att utbreda folkstyre och jämlikhet. Det har visat sig att de moderna demokratierna visserligen varit tröga när det gäller att ändra en fredlig utrikespolitik. När de väl gått i krig, har de emellertid varit blodtörstigare än många icke-demokratiska nationer.

I sin högtintressanta bok *Roosevelt och det andra världskriget* (Norma, 1985) belyser Tage Lindbom den iakttagelsen. Han säger: "Det moderna kriget har på en väsentlig punkt ändrat karaktär. Det moderna kriget är inte blott en intresseladdad kraftmätning mellan nationer och maktblock. Det ... är även ett ideologiskt krig, ett möte mellan samhälls- och livsåskådningar ... " (s 7).

Detta betyder, hävdar Lindbom, att fienden idag inte bara skall slås. Han skall krossas. När han besegrats, skall han omvändas med alla medel, den antidemokratiska fienden (som Hitlertyskland) till demokratin; den redan demokratiska fienden till den rätta varianten av demokrati.

En logisk följd av det "ideologiska" kriget är att krigshandlingarna egentligen aldrig tar slut. Medan det traditionella kriget mynnade ut i ett fredsslut, varefter såren kunde läkas, fortfar dagens krig i "kalla" former, i princip tills fienden eller hans idésystem tillintetgjorts. Att förlora "med ära" är okänt.

Som en bärare av en ovanligt stark ideologisk aktivism framstår i modern tid USA-presidenten F D Roosevelt. Denne var, som Lindbom betonar, en puritan av renaste vatten men också typisk för sin tid. I en önskan att krossa det onda, dvs de auktoritära regimerna, såg FDR nästan alla medel som tillåtna. Att för att bevara Stalins förtroende i

kampen mot Hitler söka undvika varje kritik eller farhåga gentemot den ryske ledaren, att (sannolikt) ha undanhållit det amerikanska folket information om det japanska anfallet på Pearl Harbor, att bakom människovänliga fraser öka sin makt på Kongressens och Högsta Domstolens bekostnad, är bara några exempel härpå. Det ideologiska draget sövde presidentens verklighetskänsla och bäddade stundtals också för en egendomlig känslökyla. Genom att ryckas med av sina publikvinnande trossatser och sin högstämde moralism blev Roosevelt skyldig såväl till hyckleri och självöverskattning som till likgiltighet inför mänskligt lidande.

Lindbom påminner om den förbluffande naivitet som presidenten ofta visade i bedömningen av sin omvärld. Inte bara gällde det som nämnts inför Stalin. Roosevelt var även oförstående, då han varnades för att vissa av hans medhjälpare gick Sovjets ärenden. "Go jump in a lake!" var presidentens avfärdande svar, då han en gång delgavs sådana misstankar. Skickligt belyser Lindbom, hur den liberala idealism FDR företrädde utan att givetvis vara identisk med kommunism dock ofta förenades med dålig urskilningsförmåga och låg vaksamhet inför kommunismen.

Inte bara bidrog Roosevelt och hans krets till att sudda ut ideologiska gränslinjer. Presidenten visade också en flexibilitet i valet av politiska metoder som närmade sig hållningslöshet. Roosevelt vann folks hjärtan med sin charm och vitalitet, men skapade oro och förvirring genom sin "pragmatiska" ombytlighet.

Att tala delvis olika språk till olika grupper var ett villkor för att hålla New Deal-tidens demokratiska koalition samlad. Men det bäddade också för demagogi och manipulation.

Roosevelt och det andra världskriget är trots sitt rika faktaunderlag ingen rent historisk studie. Författarens sakkunskap bärs av en ovanlig filosofisk och psykologisk intuition. Boken, som är en av Lindboms mest lättillgängliga och mänskligt direkta, förenar ofta dräplig humor med sinne för den tragedi som FDR:s gärning dock ytterst var. Att en analys av detta slag i Palmes Sverige tyvärr också har stor tillämpning märker läsaren lätt.

HIGGINS:

Till sist

kunde alla svenskar den 16 september konstatera att Olof Palme fått rätt i sina förutsägelser. De borgerliga partierna hade vunnit valet dagen innan. Resultatet hade blivit ett totalt systemskifte av det slag som den avgångne statsministern hade förutspått.

Systemskiftet var genomfört. Systembolagets butiker hade nu öppnet endast på lördagar och stängt alla andra dagar i veckan. Yrvakna svenskar kunde redan dagen efter valdagen finna – precis som Olof Palme förutspått – att alla broar nu var rivna. Öland var, sedan bron rivits, helt isolerat från fastlandet. Västerbrons plötsliga försvinnande vållade enorma problem för trafiken i Stockholm. Stockholmare som bodde på ena sidan Slussen och arbetade på den andra fick köra runt Mälaren för att komma till sina arbeten.

Sveriges fred var hotad nu när utrikesministern inte längre hette Lennart Bodström. En svensk u-båt gick redan på tisdagen på grund i Leningrads hamnområde. Svenska UD presenterade en ursäkt som gick ut på att kaptenen navigerat fel och trott sig vara i Hårsfjärden.

Som Olof Palme förutspått blev det kallt i Sverige. Trots att det var september gick dagstemperaturen ned till -20° . Enstaka isbjörnar började dyka upp på Malmös gator där de kryssade fram mellan de soppkök som vuxit upp som svampar ur jorden.

Att världens högsta marginalskatter sänkts från 80 till 70 procent och att en vanlig inkomsttagare fick behålla mer än hälften av en inkomstökning gjorde människor galna. De trodde inte sina ögon.

Att en löneökning eller ett extraknäck kunde ge något kvar efter skatt gjorde att folk inte visste var de skulle göra av med sina pengar. Tidigare statsrådet Ingvar Carlsson fick upprätta ett rådgivningsinstitut dit människor kunde vända sig när de inte visste hur de skulle hantera sina nyvunna friheter.

Precis som Olof Palme förutspått bredde sig en "kallhamrad egoism" ut över landet. Redan på morgonen den 16 september var svenskarna som förbytta. Det grälades vilt kring frukostborden. I familjer som i årtal fridfullt ätit sina frukostar utbröt veritabla krig. Starka familjemedlemmar hindrade svagare från att få vare sig filmjök eller flingor.

Löntagarfondernas avskaffande vållade gråtattacker för alla vanliga arbetare och tjänstemän. Nu sedan fondernas kanslier stängts helt och hållet och inte ens öppnade efter påstötning från JO, fann många svenska löntagare inte livet värt att leva. Tanken att kollektivanslutningen nu var borta och att Sveriges Radios monopol skulle avskaffas fyllde många med sorg.

Svenska folket kunde konstatera att Olof Palme hade visat sig få rätt. Det socialdemokratiska partiets valmanifest – som ju endast hade handlat om oppositionen – hade infriats på varje punkt. Den nye oppositionsledaren Olof Palme var emellertid helt tyst. Han hade visserligen gått till val på att det som skedde var det som skulle ske. Men eftersom hela hans ordförärad vad avser skräckskildringar var helt uttömt kunde han inte få fram ett ord.